

بزرگداشت قائم مقام فردوسی

به مناسبت دویستمین سال ولادت میرزا ابوالقاسم قائم مقام فراهانی شاعر ، ادیب و وزیر عالیقدر قرن سیزدهم ایران و برای تجلیل از مقام این شخصیت تاریخی ، دانشگاه تهران يك سلسله سخنرانی در مباحث مختلفی که با خاندان ، زندگی ، شعر ، سیاست و تفکرات او ارتباط دارد ترتیب داد .

مراسم بزرگداشت قائم مقام در روز شنبه ۲۷ بهمن ماه با سخنرانی آقای دکتر هوشنگ نهاوندی رئیس دانشگاه تهران در تالار کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران افتتاح شد .

متن سخن رانی رئیس دانشگاه تهران :

استادان محترم ، خانمها ، آقایان .

امروز ما در اینجا برای بزرگداشت دویستمین سال تولد میرزا ابوالقاسم قائم مقام فراهانی نویسنده ، شاعر و سیاستمدار بزرگ گرد هم جمع شده ایم .

قائم مقام در سال ۱۱۹۳ هجری قمری متولد شد ، در تاریخ ۲۴ صفر ۱۲۵۱ بدستور محمد-

شاه محبوس شد و پنج روز بعد در ۲۹ صفر ۱۲۵۱ بقتل رسید .

صدارت قائم مقام هشت ماه یا کمتر طول کشید . قائم مقام در ماههای قبل از شروع جنگ دوم ایران و روس ، پادشاه وقت یعنی فتحعلیشاه را از اقدام به این جنگ برحذر داشته بود . قائم مقام که در طول جنگهای ایران و روس و سپس بهنگام لشکر کشی ایرانیها به هرات ، یکبار با ناکامی و بار دیگر با کامروائی حداکثر کوشش را کرده بود برای اینکه نیروهای ایران موفق بشوند در مدت کوتاه صدارت خود سعی کرد که از تمام عوامل برای استقرار قدرت محمد شاه استفاده بکند و درحقیقت او بود که از اضمحلال دولت ایران بعد از مرگ فتحعلیشاه و بهنگام روی کار آمدن محمد شاه جلوگیری کرد و در مدت ۸ ماهی که برمسند صدارت ایران تکیه داشت کوشش کرد که امور مملکت را نظم و ترتیبی ببخشد و شاید به خاطر همین کوششها بداندیشان موجبات قتل او را فراهم کردند و محمد شاه هم با حق ناشناسی دستور کار را صادر کرد . بطوریکه از گزارشهای سیاسی سفرای آنروز مقیم دربار محمد شاه و بعضی خاطراتی که نوشته اند مستفاد می شود هم عوامل سیاست استعماری انگلستان و هم عوامل سیاست استعماری روسیه تزاری عقیده داشتند که تا قائم مقام مصدر

کار هست نمیتوان در امور داخلی ایران چنانکه باید و شاید مداخله کرد و شاید همین يك عبارت برای توجیه سرنوشت این مرد بزرگ تاریخ ایران کافی بود . برای دانشگاه تهران موجب کمال افتخار و سربلندیست که باردیگر این مراسم بزرگداشت را بخاطر یکی از چهره های درخشان تاریخ این مرز و بوم برپا میکند .

قائم مقام در اینجا هم بعنوان مرد سیاست هم بعنوان ادیب، نویسنده و شاعر و در چهار چوب زندگی خانواده ، آثار و محیطش مورد بررسی قرار خواهد گرفت و بنده از طرف دانشگاه از تمام سازمانها و شخصیت هایی که با مشارکت خودشان موجبات برگزاری این مراسم بزرگداشت را فراهم کرده اند کمال تشکر و امتنان را دارم .

بسیار خوشوقتم که بمناسبت این مراسم که دانشگاه تهران برپا کرده است شهرداری تهران تصمیم گرفت یکی از میدانهای شمال شرق تهران را امروز بنام قائم مقام نامگذاری کند .

همچنین خانواده قائم مقام مجسمه آن مرد بزرگ را به کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران هدیه خواهند کرد که در کنار مجسمه بزرگان دیگر ایران قرار بگیرد ، مخصوصاً در کنار مجسمه امیرکبیر که دست پرورده قائم مقام بود و براهی رفت که او میخواست برود و

متأسفانه به سرنوشتی دچار شد که او دچار شده بود .

مجموعه این سخنرانیه‌ها با همکاری مجله بررسی‌های تاریخی ارتش شاهنشاهی و کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران بچاپ خواهد رسید و در اختیار همگان قرار خواهد گرفت.

یکبار دیگر از تشریف فرمائی شما حضار محترم باین مجلس صمیمانه تشکر می‌کنم .

بعد از سخنان رئیس دانشگاه تهران محققان و استادان مشروحه زیر سخنرانی نمودند که این جلسات از روز شنبه ۲۷ بهمن ماه الی روز سه شنبه ۳۰ بهمن ماه طول کشید .

شنبه ۲۷ بهمن ۱۳۵۲

دکتر جهانگیر قائم مقامی (مدیر مجله بررسی‌های تاریخی)
 استاد سید محمد محیط طباطبائی
 بحثی در باب تولد و سیر زندگی
 قائم مقام شاعر

یکشنبه ۲۸ بهمن ۱۳۵۲

رئیس جلسه : دکتر اسمعیل رضوانی معاون دانشکده ادبیات و علوم انسانی

دکتر منوچهر ستوده (دانشگاه تهران) فراهان
 محمد تقی دانش‌پژوه (دانشگاه تهران) روش تربیت منشیان
 دکتر فرشته نورائی (دانشگاه تهران) میرزا بزرگ قائم مقام
 دکتر مهدی روشن‌ضمیر (دانشگاه اصفهان) خدمات سیاسی قائم مقام

دوشنبه ۲۹ بهمن ۱۳۵۲

رئیس جلسه : دکتر جهانگیر قائم مقامی مدیر مجله

بررسیهای تاریخی

منصوره نظام مافی (دانشگاه تهران) قائم مقام و آغاز سلطنت محمدشاه
 ابراهیم صفائی (وزارت فرهنگ و هنر) تأثیر قائم مقام در حفظ وحدت
 ایران
 دکتر عباس زریاب خوئی (دانشگاه تهران) قائم مقام از خلال منشآت او
 دکتر محمد اسمعیل رضوانی (دانشگاه تهران) قائم مقام و فاضل خان گروسی

سه شنبه ۳۰ بهمن ۱۳۵۲

رئیس جلسه : دکتر عباس زریاب خوئی مدیر گروه تاریخ

دانشگاه تهران

مجتبی مینوی (دانشگاه تهران - بنیاد شاهنامه فردوسی) نمونه هایی از انشای ساده قائم
 مقام به قیاس با منشآت مصنوع و مرصع وی
 دکتر هما ناطق (دانشگاه تهران) قائم مقام و جنگهای ایران و روس
 دکتر محمد ابراهیم باستانی پاریزی (دانشگاه تهران) اشاره قائم مقام درباره کرمان
 دکتر جهانگیر قائم مقامی (مدیرمجله بررسیهای تاریخی) مراجع و منابع تحقیق درباره قائم مقام

همزمان با بزرگداشت این مرد بزرگ ، انجام اقداماتی نیز به شرح زیر مورد توجه و نظر قرار گرفت :

۱- اهداء يك مجسمه از میرزا ابوالقاسم قائم مقام از طرف خاندان او به دانشگاه تهران .

۲- نامگذاری یکی از میادین شرق تهران به نام « قائم مقام فراهانی» به وسیله شهرداری تهران .

۳- انتشار مجموعه ئی از نامه های چاپ نشده قائم مقام با حواشی و تعلیقات توسط بنیاد فرهنگ .

۴- انتشار مجموعه نامه های تاریخی قائم مقام که از منشآت

چاپ شده او هست ، با حواشی و تعلیقات توسط مجله بررسی‌های تاریخی .

۵- چاپ متن کلیه سخنرانی‌هایی که در جلسات بزرگداشت توسط محققان و استادان ایراد می‌گردد توسط مجله بررسی‌های تاریخی

۶- انتشار کتاب جهادیه صغیر تألیف میرزا بزرگ قائم‌مقام با دیباچه پسرش میرزا ابوالقاسم قائم‌مقام بوسیله فرهنگ ایران زمین .

در روز افتتاح جزوه کوچکی درباره زندگی و شجره خاندان قائم‌مقام که توسط کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران تهیه شده بود در دسترس حضار و مدعوین قرار گرفت و اینک برای تکمیل مطلب خلاصه‌ای از زندگی قائم‌مقام نیز در اینجا درج میشود .

کتابخانه مدرسه لیسه‌الم

نگاهی به زندگی قائم‌مقام فراهانی

میرزا ابوالقاسم قائم‌مقام ثانی فرزند دوم میرزا عیسی مشهور به میرزا بزرگ قائم‌مقام اول است. مادرش دختر میرزا محمد حسین وفا شاعر و وزیر پادشاهان زندیه و عم میرزا عیسی بود. در شجره انساب این خاندان از طریق امام چهارم زین‌العابدین به امیرالمؤمنین علی (ع) می‌رسند. نخست در مدینه سکونت داشتند و سلطان سید احمد نامی از این خاندان (جد بیست و نهم قائم‌مقام) در سالهای اواخر قرن سوم و یا اوائل قرن چهارم از مدینه به ایران آمد و در قریه هزاوه فراهان سکونت گزید. از آن پس این خاندان به سادات هزاوه نیز معروف شده‌اند. چهار تن از اسلاف قائم‌مقام در دوره صفویه منصب مهر داری پادشاهان صفوی را داشته‌اند. در دوره زندیه نیز میرزا محمد حسین وفا وزارت چهار تن از پادشاهان زندیه را داشت. خطوط اصلی زندگی قائم‌مقام را از این پس به صورت یک کروئولژی کوتاه می‌بینید :

۱۱۹۳ هجری قمری ، تولد میرزا ابوالقاسم قائم‌مقام .

۱۲۰۸-۱۲۱۲ ، آغاز خدمت دیوانی با شغل کتابت و نویسندگی .

- ۱۲۱۲-۱۲۱۹ ، تصدی استیفای ملکزادگان .
- ۱۲۲۶-۱۲۱۹ ، اشتغال به شغل دیوانی و انشاء در دستگاه میرزا شفیع صدر اعظم .
- ۱۲۲۶ ذی قعدة ۱۲۳۷ ، انتصاب به شغل وزارت در دستگاه عباس میرزا نایب السلطنه .
- ۱۲۳۷ ذی قعدة ، مرگ میرزا بزرگ قائم مقام اول .
- ۱۲۳۸ محرم ، اعطای لقب قائم مقامی و واگذاری کلیه مشاغل میرزا بزرگ به میرزا ابوالقاسم .
- ۱۲۴۰-۱۲۴۱ ، دوران معزولی - اقامت در مشهد و تهران و همدان .
- ۱۲۴۲ ، بازگشت به خدمت ولیعهدی عباس میرزا .
- ۱۲۴۶-۱۲۴۹ ، شرکت در اردو کشی های یزد و کرمان و خراسان در معیت عباس میرزا .
- ۱۲۴۹ ، شرکت در جنگ هرات در معیت محمد میرزا .
- ۱۲۴۹ ، مرگ عباس میرزا ولیعهد - ولیعهدی محمد میرزا .
- ۱۲۴۹ ، بازگشت به تبریز در معیت محمد میرزا .
- ۱۲۵۰ ، مرگ فتحعلیشاه - عزیمت قائم مقام به تهران در رکاب محمد شاه .
- ۱۲۵۱ ، قتل قائم مقام .

کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

تالیفات

- منشآت فارسی و عربی شامل نامهها ، رسالات ، دیباچهها ، حکمها و رقمها (به چاپ رسیده)
- دیوان اشعار فارسی و عربی مشتمل بر ۱۶۰۴ بیت فارسی و ۸۶ بیت عربی (به چاپ رسیده)
- مثنوی جلایر نامه شامل ۱۱۲۳ بیت (به چاپ رسیده)
- تعداد بسیار نامه‌هایی که پراکنده و متفرقند و هنوز بچاپ نرسیده‌اند. از این مقدار فقط سیصد و چند نامه در دست چاپ است .
- جهادیه با مقدمه جهانگیر قائم مقامی از روی چاپ قدیم در همین ایام تجدید چاپ شده است .
- (از انتشارات فرهنگ ایران زمین)

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی